

Interpretacje Literackie

Trwała obecność mitu w literaturze i kulturze

pod redakcją

Marzeny Karwowskiej, Mateusza Grabowskiego i Kamili Żukowskiej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Trwała obecność mitu w literaturze i kulturze

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Interpretacje Literackie

Trwała obecność mitu w literaturze i kulturze

pod redakcją
Marzeny Karwowskiej, Mateusza Grabowskiego
i Kamili Żukowskiej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO
Łódź 2016

Marzena Karwowska – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Literatury Polskiej XX i XXI wieku, 90-236 Łódź,
ul. Pomorska 171/173
marzenakarwowska@poczta.onet.pl

Mateusz Grabowski – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Literatury i Tradycji Romantyzmu, 90-236 Łódź,
ul. Pomorska 171/173
mat.grabowski@gmail.com

Kamila Żukowska – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny
Katedra Literatury Dawnej i Nauk Pomocniczych, 90-236 Łódź,
ul. Pomorska 171/173
eudajmone@gmail.com

RECENZENT

Piotr Śniedziewski

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

REDAKCJA TECHNICZNA

Leonora Wojciechowska

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/kotokomi

© Copyright by Authors, Łódź 2016

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.07010.15.0.K

Ark. wyd. 8,2; ark. druk. 12,125

ISBN 978-83-7969-985-8

e-ISBN 978-83-7969-986-5

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Spis treści

Od autorów	7
I. Teoretyczne ujęcia mitu	9
Marzena Karwowska, <i>Mit we współczesnych badaniach literackich</i>	11
Kamila Żukowska, <i>Fundamenty literatury według Northropa Frye'a. Teoretycznoliterackie konsekwencje wertykalnego i horyzontalnego przemieszczania się mitu</i>	23
Marcin J. Leszczyński, <i>Krytyka myślenia mito-logicznego: przypadek Pierre'a Legendre'a</i>	39
II. Sposoby manifestowania się mitu w wyobraźni twórczej	53
Dominika Gruntkowska, <i>Mit Bolesława Krzywoustego jako władcy idealnego. Wokół „Kroniki polskiej” Anonima zwanego Gallem</i>	55
Marta Justyna Nowicka, <i>Miłość Fedry – obraz kazirodztwa jako namiętności zakazanej na podstawie wybranych reinterpretacji mitu</i>	67
Emmanuella Robak, <i>Ludzkość w perspektywie mitów. Uwagi na marginesie „Trylogii księżycowej” Jerzego Żuławskiego</i>	81
Paulina Urbańska, <i>Antyk Kwadrygi (Konstanty Ildefons Gałczyński, Władysław Sebyła, Lucjan Szenwald)</i>	95
Katarzyna Smyczek, <i>Estradowy przechera, ludowy trickster. O satyrach Mariana Załuckiego</i>	109
Katarzyna Szkaradnik, <i>„Pozostał tylko pusty cokół – / ślad dłoni szukający kształtu” (Z. Herbert, „Do Apollina”). Hermeneutyka wobec współczesnej „słabej obecności” mitów</i>	125
Katarzyna Deja, <i>„Bajka japońska” Zbigniewa Herberta w kontekście mitów japońskich</i>	137
Helena Hejman, <i>Transpozycja struktur mitycznych w „Bocianie i Loli” Mirosława Nahacza</i>	149
Dominika Kozera, <i>Mity odkryte na nowo – współczesny przekład mitów na przykładzie twórczości Olgi Tokarczuk i Margaret Atwood</i>	161
Anna Kolak, <i>„Rytuał bez boga, misterium bez kultu” – o mitach chrześcijańskich w Teatrze Laboratorium Jerzego Grotowskiego</i>	173
Noty o autorach	185
Indeks zbiorczy	193

Od autorów

Monografia *Trwała obecność mitu w literaturze i kulturze* jest efektem działalności naukowej studencko-doktoranckiego Koła Naukowego Mitokrytyków Uniwersytetu Łódzkiego. Celem działalności Koła jest propagowanie i rozwijanie badań mitokrytycznych nad tekstem literackim oraz umożliwianie rozwoju naukowego młodych badaczy w zakresie tematyki rzadko podejmowanej w obrębie polskich badań literaturoznawczych. Przedmiot zainteresowania autorów i redaktorów tomu stanowi literatura odczytywana jako obszar palingenezy mitu. Zakres tematyczny monografii obejmuje takie zagadnienia, jak: teoretyczne ujęcia mitu w perspektywie antropologicznej, rewitalizacja mitu w kulturze współczesnej; przetworzenie paradygmatów czasu mitycznego i mitycznych modeli kosmicznych w tekstach kultury; hermeneutyka tekstów literackich, stanowiących artystyczną transpozycję archaicznych narracji mitycznych.

Inspiracją do powstania tomu była ogólnopolska studencko-doktorancka konferencja naukowa zorganizowana przez członków Koła Naukowego Mitokrytyków UŁ w Łodzi w dniach 27–28 marca 2015 roku.

I. Teoretyczne ujęcia mitu

Marzena Karwowska
Uniwersytet Łódzki

Mit we współczesnych badaniach literackich

Inicjatorem współczesnych badań nad mitem w Europie jest francuski filozof i antropolog wyobraźni Gilbert Durand, który ideę mitokrytyki wyłożył i rozwinął w publikacji z 1979 roku *Figures mythiques et visages de l'œuvre. De la mythocritique à la mythanalyse*¹. Zapoczątkowany przez Duranda nurt antropologicznych badań nad mitem jako strukturą wyobraźni w literaturoznawstwie musiał zmierzyć się z przeszkodą, jaką był dystans środowisk naukowych do fundamentalnej dla tych badań Eliadowskiej koncepcji mitu i symbolu. W ujęciu Mircei Eliadego mit i symbol to struktury ponadhistoryczne, wywodzące się z tradycji oralnej o charakterze sakralnym, literaturoznawstwo zaś zwykło się zajmować tekstami pisanymi, profanicznymi, wpisanymi w historię². Ten hiatus między *logosem* i mitem zniosły już w antropologii strukturalnej badania Claude'a Lévi-Straussa, który zaproponował rodzaj powszechnej gramatyki mitu i wpisanego w mit symbolu, traktując je jako formy uniwersalne, transcendujące czas i różnice kulturowe³, co zostało następnie zaanektowane przez badaczy z kręgu postdurandowskiego. Sully Bernadie definiuje antropologiczne badania nad wyobraźnią jako badania nad sekretną architekturą ludzkiego świata wyobrażeń, które powracają w historii kultury w sposób

¹ Do uprzywilejowania mitu w naukach humanistycznych, których zwieńczeniem jest współczesna mitokrytyka, przyczyniły się wcześniejsze prace takich badaczy, jak: E. Cassirer, C.G. Jung, M. Eliade, C. Lévi-Strauss i G. Bachelard.

² Zwraca na to uwagę Véronique Gély w artykule *Mythes et littérature. Bilan critique*, [w:] *Mythes et littérature*, red. S. Parizet, Lucie éditions pour la SFLGC, Paris 2008, s. 179–195.

³ Por. C. Lévi-Strauss, *Antropologia strukturalna*, przeł. K. Pomian, Warszawa 1970.

periodyczny⁴. Socjolog wyobraźni Jean Duvignaud dowodzi, że w historii rozwoju społeczeństw daje się zaobserwować silną obecność ekspresji świata wyobrażeń za pomocą figuratywnych reprezentacji. Zjawisko to badacz odczytuje jako przejaw laicyzacji kultury społeczeństw, które obrazem (posiadającym korzenie mityczne, a więc sakralne) próbują zapełnić obszary przez kulturę zdesakralizowane⁵. Niektórzy literaturoznawcy reprezentujący postdurandowski nurt badań, np. Pierre Albouy⁶, wprowadzają w tym celu wyraźne rozróżnienie pomiędzy mitem etno-religijnym i mitem literackim. André Siganos, zwolennik Durandowskiej mitokrytyki, twierdzi natomiast, że każdy mit etno-religijny może stać się mitem literackim, jeśli zacznie funkcjonować w tekście literackim⁷. Pierre Brunel użyteczność teorii Duranda do badań literackich uzasadnia tym, że elementy mityczny i symboliczny są strukturami dominującymi we wszystkich utworach literackich, w procesie rozwoju literatury nastąpił bowiem proces przejścia od literatury mitologicznej (przechowującej obrazy o korzeniach mitycznych) do literatury kreującej mity⁸. Frédéric Monneyron i Joël Thomas stawiają wreszcie tezę najbardziej radykalną – cała literatura to nowoczesna forma mitu⁹.

Najważniejszym terenem badań nad wyobraźnią w duchu Durandowskim pozostaje do dziś Francja¹⁰. Tutaj powstał najstarszy

⁴ Por. S. Bernadie, *L'Espace imaginaire*, „Recherches et Travaux” 1977, nr 15 (*L'Imaginaire*), s. 108.

⁵ Por. J. Duvignaud, *Spectacle et société*, Denoël-Gonthier, Paris 1970.

⁶ Por. P. Albouy, *Quelques gloses sur la notion de mythe littéraire*, [w:] *Mythographies*, José Corti, Paris 1976, s. 267–272.

⁷ A. Siganos, *Définitions du mythe*, [w:] *Questions de mythocritique. Dictionnaire*, red. D. Chauvin, A. Siganos, Ph. Walter, Imago, Paris 2005, s. 85–100.

⁸ *Mythes et littérature*, red. P. Brunel, Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, Paris 1994, s. 10.

⁹ Szerzej na ten temat por. F. Monneyron, J. Thomas, *Mythes et littérature*, PUF, Paris 2002.

¹⁰ Pierre Brunel, propagator postdurandowskich badań nad literaturą na Uniwersytecie Paris IV Sorbonne, w 1983 roku wyraża obawę, że ze względu na budzą-

w świecie (założony w 1966 roku) Ośrodek Badań nad Wyobraźnią (CRI – Centre de Recherche sur l’Imaginaire) na Uniwersytecie Stendhala w Grenoble, prowadzący interdyscyplinarne badania nad symbolem, mitem i archetypem. Obszar zainteresowań badawczych ośrodka z Grenoble obrazuje najlepiej jego wyjątkowo prężna działalność wydawnicza. CRI wydaje czasopismo „IRIS”¹¹ propagujące postdurandowski nurt badań, publikuje też cyklicznie serię wydawniczą pod nazwą „Atelier de l’Imaginaire”. Na Uniwersytecie Paris IV Sorbonne został powołany do życia ośrodek badań nad wyobraźnią utrzymanych w duchu Durandowskim, w którym z inicjatywy Danièle Chauvin¹² i Pierre’a Brunela podejmowane były liczne przedsięwzięcia naukowe mające na celu jednoczenie międzynarodowego środowiska badaczy wyobraźni¹³ oraz

cą tak duże kontrowersje eliadowsko-durandowską koncepcję mitu i symbolu badania te mogą zostać ograniczone terytorialnie wyłącznie do Francji, co potwierdza w roku 1992, kiedy ciągle jeszcze propagowana szeroko przez „Szkolę z Grenoble” postawa badawcza wśród komparatystów poza granicami Francji jest rzadkością, por. P. Brunel, *L’Etude des mythes en littérature comparée*, [w:] *idem, Mythocritique. Théorie et parcours*, PUF, Paris 1992, s. 27.

¹¹ Najnowszy interdyscyplinarny numer czasopisma skupiony jest wokół hasła: „umysł wyobrażający – umysł wyobrażony”, por. *Les imaginaires du cerveau*, red. M.A. Cathiard, P. Pajon, „Iris” 2015, nr 35. Tom zadedykowany został Philipowi Walterowi, który przez ostatnie piętnaście lat kierował Ośrodkiem Badań nad Wyobraźnią w Grenoble i prowadził badania nad światem wyobrażeń średniowiecznej Europy, por. Ph. Walter, *Perceval, le pêcheur et le Graal*, Imago, Paris 2004; *idem, La Mythologie chrétienne, fêtes, rites et mythes du Moyen Age*, Imago, Paris 2003; *idem, Arthur, l’ours et le roi*, Imago, Paris 2002; *idem, Merlin ou le savoir du monde*, Imago, Paris 2000.

¹² Danièle Chauvin była w latach 1989–1998 dyrektorem Ośrodka Badań nad Wyobraźnią (CRI) na Uniwersytecie Stendhala w Grenoble.

¹³ W marcu 2004 roku Uniwersytet Paris IV Sorbonne zorganizował międzynarodową konferencję poświęconą mitycznym figurom Ziemi, zatytułowaną *Figures de la Terre dans la littérature et l’art européens*. Materiały z tej konferencji, której współorganizatorem był Ośrodek Kultury Polskiej na Sorbonie, ukazały się w publikacji: *Les Représentations de la Terre dans la littérature et l’art européens. Imaginaire et Idéologie. Actes du colloque des 18-19-20 mars 2004 en Sorbonne*, red. D. Chauvin, D. Knysz-Tomaszewska, „Les Nouveaux Cahiers Franco-Polonais” 2005, nr 4.

działania edytorskie (seria wydawnicza *Figury i Mity*, publikowana przez Wydawnictwo Rocher¹⁴). Badania z zakresu mitopoetyki¹⁵ prowadzi na Uniwersytecie Paris X grupa naukowców pod kierunkiem Véronique Gély¹⁶ – wskazują one na ciekawe tendencje zaznaczające się we współczesnych analizach postdurandowskich, polegające na znacznym rozszerzeniu obszaru zainteresowań. I tak Sylvie Parizet nie tylko faworyzuje mity biblijne (podobnie jak wielu innych hermeneutów, np. Danièle Chauvin¹⁷), ale śledzi również związki między mitem i gatunkami literackimi¹⁸; Véronique Gély bada zależności mitu i alegorii¹⁹, mitu i monologu oraz mitu i dialogu²⁰; Sylvie Ballestra-Puech zajmuje się paralelami między strukturami mitycznymi i metaforą. W ostatnich latach interdyscyplinarne badania nad mitem i symbolem, wywodzące się z tradycji durandowskiej, zaczynają być coraz częściej obecne w działaniach naukowych poza granicami Francji: na Uniwersytecie w Brukseli (projekt *Metody lektury mitu*, koordynator Lambroso Couloubaritsis²¹),

¹⁴ W serii tej ukazały się między innymi książki: Æ. Bastian, P. Brunel, *Sisiphe et son rocher*, Éditions du Rocher, Paris 2004; F. Toudoire-Surlapierre, *Hamlet, l'ombre et la mémoire*, Éditions du Rocher, Paris, 2004; S. Détoc, *La Gorgone Méduse*, Éditions du Rocher, Paris 2006.

¹⁵ Termin „mitopoetyka” zaproponował Pierre Brunel, który postulował odejście od klasycznej trychotomicznej teorii genologicznej i wprowadzenie mitu jako czwartego rodzaju literackiego – najstarszego, fundamentalnego, z którego wyłoniły się wszystkie pozostałe, P. Brunel, *Mythopoétique des genres*, PUF, Paris 2003, s. 182–183.

¹⁶ *Le Mythe en littérature. Mélanges offerts à Pierre Brunel*, red. C. Dumoulié, Y. Chevrel, PUF, Paris 2000.

¹⁷ D. Chauvin, *La Bible, images, mythes et traditions*, Albin Michel, Paris 1994.

¹⁸ *Lectures politiques des mythes littéraires au XXe siècle*, red. S. Parizet, Presses Universitaires de Paris Ouest, Paris 2009.

¹⁹ V. Gély, *L'Invention d'un mythe: Psyché. Allégorie et fiction, du siècle de Platon au temps de La Fontaine*, Champion, Paris 2006.

²⁰ Eadem, *La Nostalgie du moi. Écho dans la littérature européenne*, PUF, Paris 2000.

²¹ Belgijscy naukowcy wyniki swoich prac badawczych opublikowali w tomach: S. Klimis, *Le Statut du mythe dans la poésie d'Aristote. Les fondements philosophique de la tragédie*, Ousia, Bruxelles 1997; *Antigone et la résistance civile*, red. L. Couloubaritsis, J.F. Ost, Ousia, Bruxelles 2004.

w Lozannie (Ute Heidmann²²). W 2006 roku w Moskwie odbyła się konferencja *Poetyka mitu dzisiaj* poświęcona dorobkowi Eleazara Mieleńskiego.

W badaniach antropologiczno-mitokrytycznych przyjmuje się za Durandem definicję mitu jako dynamicznego systemu symboli (figur mitycznych), archetypów, obrazów i schematów, które układają się w narracje inkorporowane trwale w kulturę. Dzięki literackiej palingenezie narracji mitycznych mit archaiczny ożywiany jest każdorazowo poprzez dynamizm opowieści, a mit uniwersalny staje się mitem osobistym, indywidualnym, jako „najstarsza werbalizacja aspektów ponadindywidualnych i zbiorowych rzeczywistości przeżytej”²³. Jean-Jacques Wunenburger wprowadza pojęcie wyobraźni mito-poietycznej, definiowanej jako szczególny rodzaj wyobraźni, w której mit uaktywnia wyobraźnię fabularną, generującą (na kanwie opowieści mitycznych) historie fikcyjne²⁴. Wunenburger utożsamia aktywność mito-poietyczną wyobraźni z aktywnością symboliczną²⁵, poszukuje istoty reprezentacji symbolicznych wpisanych w zależność *Mythos-Logos*, mitogenezę postrzegając jako proces noetyczny. Jest też twórcą koncepcji *Cogito* mitofanii, według której *Cogito* Marzyciela (‘ja myślę’) z podmiotu staje się bytem przedmiotowym *Cogitor* (‘jestem myślany’)²⁶.

²² U. Heidmann (red.), *Poétique comparée des mythes. De l'antiquité à la modernité*, Payot, Lausanne 2004.

²³ A. Deremetz, *Petite histoire des définitions du mythe. Le mythe: un concept ou un nom?*, [w:] *Mythe et création*, red. P. Cazier, Presses Universitaires de Lille, Lille 1994, s. 22. Na zjawisko personalizacji mitu uniwersalnego w pismach antropologicznych Gastona Bachelarda zwraca uwagę Jean-Claude Margolin, por. J.-C. Margolin, *Bachelard*, Seuil, Paris 1974, s. 98–99.

²⁴ J.J. Wunenburger, *Principes d'une imagination mytho-poïetique*, [w:] *Mythe et création*, op. cit., s. 36. Termin „poietyczny” zapożyczony został od Arystotelesa, dla którego był synonimem działalności wytwórczej człowieka. W badaniach nad wyobraźnią termin ten oznacza produktywność wyobraźni, jej potencjalność kreatywną, dzięki której możliwe są nowe kreacje.

²⁵ *Ibidem*, s. 40.

²⁶ *Ibidem*, s. 45.

Simone Vierende²⁷ na podstawie wieloletnich badań mitokrytycznych formułuje wniosek, że w dziełach literackich, przechowujących fundamentalne obrazy archetypowe, można odnaleźć wspólny rdzeń o charakterze esencjonalnym, jednak dynamizm wyobraźni twórczej sprawia, że obrazy te osiągają odmienną realizację artystyczną w dziełach konkretnych twórców, w konkretnym kontekście historycznym czy gatunku literackim²⁸.

Gilbert Durand, autor wznawianej kilkakrotnie i tłumaczonej na wiele języków pracy z 1960 roku *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*²⁹, w przedmowie do jedenastego wydania tej książki z roku 1992 (ukazało się nakładem paryskiego wydawnictwa Dunod) pisze, że celowość podjętych przez niego trzydzieści lat wcześniej badań nad wyobraźnią została zweryfikowana pozytywnie przez czas. O niesłabnącym zainteresowaniu badaczy teorią antropologicznych struktur wyobraźni i mitokrytyką świadczą zabiegi domów wydawniczych zwieńczone dziesięcioma wcześniejszymi edycjami *Les structures anthropologiques de l'imaginaire*

²⁷ Simone Vierende, wieloletnia dyrektor założonego przez Gilberta Duranda Centre de Recherche sur l'Imaginaire w Grenoble, prowadziła badania nad wyobraźnią Juliusza Verne'a i George Sand.

²⁸ S. Vierende, *Rite, roman, initiation*, Persses Universitaires de Grenoble, Grenoble 2000, s. 159.

²⁹ Durandowski termin *imaginaire* jest w polskojęzycznych publikacjach naukowych tłumaczony jako: 'wyobraźnia' (por. M. Dybizbański, W. Szturc, *Mitokrytyka porównawcza*, Kraków 2006), 'wyobraźniowość' (por. *Intertekstualność i wyobraźniowość*, red. B. Sosień, Kraków 2003), 'antropologia wyobraźni twórczej' (por. M. Karwowska, *Prapamięć uśpioną. Świat wyobrażeń Bolesława Leśmiana*, Warszawa 2008) lub, zgodnie ze źródłosłowem francuskim, jako 'wyobrażenie'. Tytuł książki Duranda *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* na język polski tłumaczony bywa dwojako: *Antropologiczne struktury świata wyobrażeń* (por. *Potęga świata wyobrażeń, czyli archetypologia według Gilberta Duranda*, red. K. Fałicka, Lublin 2002) lub *Antropologiczne struktury wyobraźni* (por. S. Jasionowicz, *Roland Barthes – Gilbert Durand, wizje pluralizmu kultury*, Kraków 1999). W niniejszym rozdziale zastosowany zostanie termin „antropologia wyobraźni twórczej”, jako że fundament koncepcji antropologicznych Duranda stanowi hermeneutyka figur wyobrażeniowych skonkretyzowanych w tekstach kultury.

we Francji, tłumaczenia książki na języki obce (hiszpański, włoski, rumuński, angielski) oraz powstanie prawie pięćdziesięciu ośrodków badań nad wyobraźnią na całym świecie, rozwijających twórczo Durandowską metodologię (w 1991 roku w Cerisy-la-Salle odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa poświęcona wyobraźni, w której wzięli udział przedstawiciele 47 Centrów Badań nad Wyobraźnią, reprezentujący piętnaście narodowości i pięć kontynentów³⁰).

Dynamicznie rozwijające się we współczesnej światowej nauce Durandowskie i postdurandowskie badania nad wyobraźnią twórczą weszły do historii humanistyki pod nazwą Nowej Antropologii lub Postbachelardyzmu³¹. Elementem porządkującym figury mityczne (wyobrażeniowe) jest w Durandowskiej antropologii wyobraźni zasada konwergencji³², dzięki której można odnaleźć „homologi semantyczne”³³ i zaobserwować w tekstach pochodzących z różnych kręgów kulturowych izomorfizm obrazów, tworzących ponadkulturową ścieżkę antropologiczną³⁴. Cechą antropologicznych struktur wyobraźni jest zdolność do replikacji, ulegają one metamorfozom i transformacjom, jednak ich ewolucja nie ma charakteru linearnego, lecz podlega zasadzie redundancji³⁵ i repartycji³⁶,

³⁰ G. Durand, *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*, Dunod, Paris 1992, s. VII.

³¹ Por. *idem*, *Le Grand Changement ou l'après-Bachelard*, „Cahiers de l'Imaginaire” 1987, nr 1.

³² *Idem*, *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*, *op. cit.*, s. 40; G. Durand, C. Sun, *Mythe, thèmes et variations*, Desclée de Brouwer, Paris 2000, s. 124. Konwergencja (łac. ‘upodobnić się’) – termin wywodzący się z nauk przyrodniczych. W antropologii – podobieństwo wytworów kulturowych powstałych niezależnie od siebie w różnych kręgach kulturowych.

³³ G. Durand, *Figures mythiques et visages de l'œuvre. De la mythocritique à la mythanalyse*, Berg International, Paris 1979, s. 316.

³⁴ *Ibidem*, s. 40–51.

³⁵ Redundancja (łac. *redundantia* – ‘nadmiar’) – nadmiar znaczenia, nadwyżka semantyczna.

³⁶ Repartycja (łac. *repartitio*) – ‘rozdział, podział’.

dzięki czemu możliwe jest odrodzenie figur mitycznych i figur wyobraźniowych na poziomie innej kulturowej reprezentacji³⁷.

Postulaty badawcze Duranda realizują kontynuatorzy jego metodologii, organizując regularnie konferencje na Uniwersytecie w Grenoble: w 2004 roku odbyła się międzynarodowa konferencja *Errance et déambulation* poświęcona wyobrażeniom błędzenia w kulturze, w 2006 roku literaturoznawcy z CRI wraz z socjologami z Uniwersytetu Pierre Mendès-France zorganizowali sesję naukową na temat kulturowych reprezentacji ciała (*Corps, conte et imaginaire*), w latach 2006–2008 realizowany był projekt badawczy dedykowany wyobrażeniom ciała w kulturze, którego zwieńczeniem była międzynarodowa konferencja zatytułowana *Du corps enchanté au corps en chantier*³⁸, w roku 2009 odbyła się konferencja podejmująca zagadnienie inżynierii ciała i kulturowych wyobrażeń ciała ludzkiego jako maszyny-automatu (*La Fabrique du corps humain*), a w roku 2011 konferencja poświęcona wyobrażeniom choroby w kulturze (*La contamination: lieux symboliques et espaces imaginaires*).

W ostatnich latach literaturoznawcze badania nad mitem coraz częściej stają się przedmiotem zainteresowania także polskiego środowiska naukowego³⁹. W Polsce Durandowska metodologia oraz

³⁷ G. Durand, *Figures mythiques et visages de l'œuvre. De la mythocritique à la mythanalyse*, op. cit., s. 58.

³⁸ Efekt publikacyjny konferencji stanowi książka: *Les Imaginaires du corps en mutation: du corps enchanté au corps en chantier*, red. C. Finz, L'Harmattan, Paris 2008.

³⁹ Na uwagę zasługują inicjatywy naukowe podejmowane we współpracy z innymi badaczami przez Marię Cieślę-Korytowską (*Oblicza Narcyza: obecność autora w dziele*, red. M. Cieśla-Korytowska, I. Puchalska, M. Siwiec, Kraków 2008; *Persefona, czyli dwie strony rzeczywistości*, red. M. Cieśla-Korytowska, M. Sokalska, Kraków 2010; *Prace Herkulesa. Człowiek wobec wyzwań, prób i przeciwności*, red. M. Cieśla-Korytowska, O. Płaszczewska, Kraków 2012) oraz Lidię Wiśniewską (*Mity, mitologie, mityzacje – nie tylko w literaturze*, red. L. Wiśniewska, Bydgoszcz 2005; *Literackie drogi wobec mitu*, red. L. Wiśniewska przy współpracy M. Gołuńskiego, Bydgoszcz 2006; *Mity słowa, mity ciała*, red. L. Wiśniewska, M. Gołuński

postdurandowska hermeneutyka tekstów literackich pojawiają się już w pracach: romanistów (Barbara Sosień⁴⁰, Stanisław Jasionowicz⁴¹, Krystyna Falicka⁴², Marcin Klik⁴³), teoretyków literatury (Joanna Ślósarska⁴⁴) oraz polonistów (Włodzimierz Szturc⁴⁵, Marek Dybizbański⁴⁶)⁴⁷. Z inicjatywy Barbary Sosień w 1995 roku powstał w Instytucie Filologii Romańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego interdyscyplinarny Zespół do Badań Wyobraźniowości Symbolicznej⁴⁸ (E.R.I.S. – Equipe de Recherche sur l’Imaginaire Symbolique),

przy współpracy A. Stempki, Bydgoszcz 2007; *Tożsamości i rozdwojenie w perspektywie mitu*, red. L. Wiśniewska, Bydgoszcz 2008; *Przemiany mitów i wartości – nie tylko w literaturze*, red. L. Wiśniewska, M. Goluński, Bydgoszcz 2010; *Beatrycze i inne. Mity w literaturze i kulturze*, red. G. Borkowska, L. Wiśniewska, Gdańsk 2010; *Don Kichot i inni. Postacie mityczne w perspektywie komparatystycznej*, red. L. Wiśniewska, Bydgoszcz 2012).

⁴⁰ Por. B. Sosień *Images, symboles, mythes et poétique de l’ascension*, Kraków 2007; *eadem, Imaginer le jardin*, Kraków 2003; *Intertekstualność i wyobraźniowość*, red. B. Sosień, Kraków 2003.

⁴¹ Por. S. Jasionowicz, *Roland Barthes – Gilbert Durand. Wizje pluralizmu kultury*, Kraków 1999.

⁴² Por. *Potęga świata wyobrażeń, czyli archetypologia według Gilberta Duranda*, red. K. Falicka, Lublin 2002.

⁴³ Koordynator projektu realizowanego w latach 2013–2014 w Instytucie Romanistyki Uniwersytetu Warszawskiego, którego efektem publikacyjnym jest monografia *Palingeneza mitu w literaturze XX i XXI wieku*, red. M. Klik, J. Zych, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014.

⁴⁴ Por. J. Ślósarska, *Bądź szybszy od śmierci. Studia z antropologii kultury*, Łódź 2009; *eadem, Studia z poetyki antropologicznej*, Warszawa 2004; *eadem, Mityczne i archetypiczne obrazy kosmosu*, Warszawa 1994; *eadem, W świetle symboli*, Łódź 1994.

⁴⁵ Por. W. Szturc, *Archeologia wyobraźni. Studia o Słowackim i Norwidzie*, Kraków 2001; *idem, „Faust” Goethego. Ku antropologii romantycznej*, Kraków 1997.

⁴⁶ Por. M. Dybizbański, W. Szturc, *Mitoznawstwo porównawcze*, Kraków 2006.

⁴⁷ W roku 2011 z inicjatywy neofilologów z Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego odbyła się w Krakowie interdyscyplinarna konferencja *Horizonty wyobraźni*. Pracownia Mitopoetyki i Filozofii Literatury Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Zielonogórskiego w 2010 roku zorganizowała konferencję naukową poświęconą tematyce zogniskowanej wokół problematyki: *Mit – Literatura*.

⁴⁸ Barbara Sosień francuski termin *imaginaire* na język polski tłumaczy jako ‘wyobraźniowość’, por. B. Sosień, *Intertekstualność i wyobraźniowość*, *op. cit.*, s. 5.

prowadzący badania inspirowane metodologią Durandowską. W roku 2014 w Uniwersytecie Łódzkim w Instytucie Filologii Polskiej rozpoczęło swoją działalność studencko-doktoranckie Koło Naukowe Mitokrytyków, którego celem jest propagowanie i rozwijanie mitokrytycznych badań nad tekstem literackim. Wszystkie te inicjatywy, jednoczące środowiska naukowe, dają świadectwo ekspansji coraz dynamiczniej rozwijającego się w światowej nauce postdurandowskiego nurtu badań⁴⁹, w którym mit zajmuje miejsce wyjątkowo ważne.

Bibliografia

- Brunel P., *Mythocritique, théorie et parcours*, PUF, Paris 1992.
- Brunel P., *Mythopoétique des genres*, PUF, Paris 2003.
- Chauvin D., *La Bible, images, mythes et traditions*, Albin Michel, Paris 1994.
- Durand G., *Figures mythiques et visages de l'oeuvre. De la mythocritique à la mythanalyse*, Berg International, Paris 1979.
- Durand G., *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*, Dunod, Paris 1992.
- Durand G., Sun C., *Mythe, thèmes et variations*, Desclée de Brouwer, Paris 2000.
- Dybizbański M., Szturc W., *Mitoznawstwo porównawcze*, Kraków 2006.
- Les Imaginaires du corps en mutation: du corps enchanté au corps en chantier*, red. C. Finz, L'Harmattan, Paris 2008.
- Intertekstualność i wyobraźniowość*, red. B. Sosień, Kraków 2003.
- Jasionowicz S., *Roland Barthes – Gilbert Durand, wizje pluralizmu kultury*, Kraków 1999.
- Karwowska M., *Antropologia wyobraźni twórczej w badaniach literackich. Świat wyobrażony Brunona Schulza*, Łódź 2015.
- Karwowska M., *Prapamięć uśpiona. Świat wyobrażeń Bolesława Leśmiana*, Warszawa 2008.
- Lectures politiques des mythes littéraires au XXe siècle*, red. S. Parizet, Presses Universitaires de Paris Ouest, Paris 2009.
- Lévi-Strauss C., *Antropologia strukturalna*, przeł. K. Pomian, Warszawa 1970.
- Monneyron F., Thomas J., *Mythes et littérature*, PUF, Paris 2002.
- Mythes et littérature*, red. P. Brunel, Presses de l' Université de Paris-Sorbonne, Paris 1994.
- Mythes et littérature*, red. S. Parizet, Lucie éditions pour la SFLGC, Paris 2008.

⁴⁹ Szerzej na ten temat por. M. Karwowska, *Antropologia wyobraźni twórczej w badaniach literackich. Świat wyobrażony Brunona Schulza*, Łódź 2015, s. 55–81.

- Le Mythe en littérature. Mélanges offerts à Pierre Brunel*, red. C. Dumoulié, Y. Chevrel, PUF, Paris 2000.
- Mythe et création*, red. P. Cazier, Presses Universitaires de Lille, Lille 1994.
- Oblicza Narcyza: obecność autora w dziele*, red. M. Cieśla-Korytowska, I. Puchalska, M. Siwiec, Kraków 2008.
- Palingeneza mitu w literaturze XX i XXI wieku*, red. M. Klik, J. Zych, Warszawa 2014.
- Persefona, czyli dwie strony rzeczywistości*, red. M. Cieśla-Korytowska, M. Sokalska, Kraków 2010.
- Potęga świata wyobrażeń, czyli archetypologia według Gilberta Duranda*, red. K. Falicka, Lublin 2002.
- Prace Herkulesa. Człowiek wobec wyzwań, prób i przeciwności*, red. M. Cieśla-Korytowska, O. Płaszczewska, Kraków 2012.
- Questions de mythocritique. Dictionnaire*, red. D. Chauvin, A. Siganos, Ph. Walter, Imago, Paris 2005.
- Les Représentations de la Terre dans la littérature et l'art européens. Imaginaire et Idéologie. Actes du colloque des 18-19-20 mars 2004 en Sorbonne*, red. D. Chauvin, D. Knysz-Tomaszewska, „Les Nouveaux Cahiers Franco-Polonais” 2005, nr 4.
- Sosień B., *Images, symboles, mythes et poésie de l'ascension*, Kraków 2007.
- Sosień B., *Imaginer le jardin*, Kraków 2003.
- Szturc W., *Archeologia wyobraźni. Studia o Słowackim i Norwidzie*, Kraków 2001.
- Ślósarska J., *Bądź szybszy od śmierci. Studia z antropologii kultury*, Łódź 2009.
- Ślósarska J., *Studia z poetyki antropologicznej*, Warszawa 2004.
- Vierne S., *Rite, roman, initiation*, Presses Universitaires de Grenoble, Grenoble 2000.
- Walter Ph., *La Mythologie chrétienne, fêtes, rites et mythes du Moyen Age*, Imago, Paris 2003.